

CENTRE EXCURSIONISTA DE LA SERRA ESPADÀ

Dipòsit Legal: CS-364-1999

SOCIETAT D'AMICS DE LA SERRA ESPADÀ

BUTLLETÍ NÚM. 65 | TARDOR - 2022

Estimats socis i sòcies:

Com tots i totes ja sabeu, a principis de 2022 vàrem aconseguir registrar-nos com a Secció Esportiva de Muntanya en la Conselleria d'Esports, la qual cosa ens va permetre associar-nos a la Federació d'Esports de Muntanya i Escalada de la Comunitat Valenciana (FEMEVCV). També vos informàrem en el seu dia dels beneficis que aquesta situació li reporta a la SASE i als seus socis i sòcies entre els que podem destacar la tramitació directa de les targetes federatives, l'accés a formació i assessorament en matèria de senderisme i excursionisme, els descomptes en determinats comerços, etc.

El fet d'associar-se també comporta assumir certes responsabilitats, i en el nostre cas, la constitució d'una Secció Esportiva de Muntanya precisa de l'organització i mobilització d'un grup de socis i sòcies, aquells més interessats pel vessant senderista que normalment col·laboren en organitzar les diferents eixides, a fi que aquesta secció tinga sentit i contingut i no siga merament un tràmit burocràtic per gaudir d'un grapat d'avantatges.

Per als més veterans i veteranes de la SASE, seria una mena d'actualització d'aquella comissió de senderisme que es va crear a principis dels anys noranta i que va ser sense dubtes un dels motors que va permetre impulsar la nostra entitat fins on es troba en aquest moment.

Amb aquest propòsit, des de l'actual Consell de Síndics, hem tingut a bé consensuar una proposta de reglament per aquesta secció senderista, on entre altres es concreten aspectes com les competències, la comunicació interna i externa, la freqüència de les reunions, la representativitat, etc. tractant de sistematitzar el seu funcionament, almenys en un primer moment.

Aquest document ha servit per a convidar als socis i sòcies interessats a formar part d'aquest nou òrgan de decisió de la SASE que contribuirà a democratitzar-la més encara, de manera que siguen els seus membres, i no el Consell de Síndics com fins ara, els que marquen les directrius de l'associació en matèria de senderisme i col·laboren en l'elecció de la programació de cada temporada.

D'aquesta manera, la SASE aconseguirà augmentar la implicació dels socis i sòcies en la gestió de l'entitat, fent-los participants de manera directa en la presa de decisions respecte a les activitats que més els interessin i motiven.

Edita: **Societat d'Amics de la Serra Espadà**

Les opinions dels autors no han de coincidir necessàriament amb les del consell de redacció.

Consell de redacció: Imma Vicent, Pablo Rubio, Mireia Grazalema Gil i Víctor Bayona.

Disseny i maquetació: Imprenta Tenas

Adreça Internet: <http://www.serra-espada.org>

Correu Electrònic: tecnicosase@serra-espada.org

 [societatdamicsserraespada](https://www.facebook.com/societatdamicsserraespada)

Dipòsit Legal: CS-364-1999

Portada: Bovalar (Penyagolosa)

Contraportada: Riu Guadalaviar (Terol)

Coordinació: Víctor Bayona

Imprimeix: Imprenta Tenas · Segorbe

Societat d'Amics
de la Serra Espadà

ALTA SOCI • FULL D'INSCRIPCIÓ

COGNOM 1 COGNOM 2

NOM DATA NAIXEMENT

N.I.F. TELÈFON

ADREÇA CODI POBLACIÓ

E-MAIL QUOTA ANUAL*

DOMICILIACIÓ BANCÀRIA:

N.º DE COMPTE

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

IBAN-4 ENT-4 OFF-4 CC-2 COMPTE-10

Signatura del titular:

....., de de 202

*Tipus de quota anual: Familiar (48,08 €, vàlid per a tots els membres d'un mateix domicili), Individual (30,05 €), Estudiant (15,03 €, menors de 25 anys).

Ompliu aquest full i envieu-lo per correu electrònic a: tecnicase@serra-espada.org, per Whatsapp o Telegram al telèfon mòbil: 634 54 09 56, o per correu postal a l'apartat de correus 187 - 12520 de Nules (Castelló).

Cal fer-se soci per participar en les excursions i viatges organitzats per la nostra entitat.

POLÍTICA DE PRIVACITAT

En la Societat d'Amics de la Serra Espadà treballem per garantir la privacitat en el tractament de les vostres dades personals, per això hem actualitzat la nostra política de privacitat per informar clarament de com recopilem, utilitzem i custodiem les dades de les persones que contacten amb la nostra entitat.

L'interessat que ens facilite dades de caràcter personal a través de qualsevol via, queda informat que el tractament d'aquestes és realitzat per: SOCIETAT D'AMICS DE LA SERRA ESPADA, amb CIF G-12325395 i domicili social en C/ Puríssima 18, 12520 NULES. Telèfon: 634540956. Correu electrònic: tecnicase@serra-espada.org

ASSEGURANÇA DE RESPONSABILITAT CIVIL

La Societat d'Amics de la Serra Espadà compta amb una assegurança que cobreix la responsabilitat civil de les activitats que organitza. D'aquesta manera, queden cobertes les responsabilitats que se li puguin exigir a l'entitat per les actuacions dels socis, dels guies i monitors, o dels participants.

ÍNDEX

Estimats socis i sòcies	2
Full d'inscripció	3
Índex	4
Notícies SASE	5
La nostra flora medicinal: El poliol de roca	10
Programació tardor 2022	12
Anecdolari XV: viatge de Pasqua 2022	20
Ecologia: els parcs solars fotovoltaics	22
Cuinar en verd: gaspatxo verd	24
Senderisme conscient: altra forma de caminar per la muntanya	25
La llibreteca de la SASE	27
La cinemateca de la SASE	30

NOTÍCIES SASE

TORNEN LES REUNIONS INTERCENTRES

El dijous 5 de maig es va convocar la primera reunió de coordinació entre els centres excursionistes de la província de Castelló de l'era postpandèmica, a la que vam assistir els representants dels centres excursionistes de Castelló, Benicàssim, Borriana, les Alqueries i la SASE. En ella es va acordar per unanimitat mamprendre les excursions Intercomarcals i la celebració del Dia de la Muntanya Neta.

La SASE va assumir l'organització de l'excursió Intercomarcal de novembre de 2024, en concret el diumenge dia 10. Fins a eixa data seran la resta d'entitats les encarregades d'organitzar dues vegades a l'any, a principis de febrer i novembre, aquestes jornades de senderisme i germanor, en concret el 13 de novembre de 2022, el 5 de febrer i el 5 de novembre de 2023 i el 4 de febrer de 2024.

Pel que fa a la jornada de la Muntanya Neta, prevista enguany per al 25 de setembre, es van debatre diferents possibilitats, però davant la manca de consens es va decidir donar-nos més temps per concretar aquesta acció tradicionalment lligada a la defensa del territori. Finalment, en una reunió posterior, es va acordar donar suport a la lluita que l'associació Nostra Terra de les Coves de Vinromà manté contra la instal·lació d'una macro planta fotovoltaica al seu terme.

II JORNADES AGROECOLÒGIQUES A ESLIDA

El 14 de maig de 2022 van convidar la SASE a les segones jornades d'Agroecologia de la Serra d'Espadà celebrades a Eslida, per a parlar del Laboratori Subersiu "SuberLab" i de la recentment creada associació per a la promoció de l'artesanania en la Serra d'Espadà "Cor de Suro".

Aquestes jornades, organitzades per Connecta Natura i l'ajuntament d'Eslida, varen començar el dissabte amb unes dinàmiques participatives al voltant dels problemes que afecten els pobles de la Serra i de les possibles propostes d'acció en l'àmbit de l'agroecologia.

A continuació la SASE va participar en una taula d'experiències al costat d'altres projectes locals, com Saborita, iniciativa d'agroecologia i dinamització territorial, o la Caseta d'Espadà, formatgeria artesanal amb seu a Eslida.

Després de compartir la nostra experiència amb els assistents i del corresponent torn de preguntes, es va donar pas al tast de productes locals (formatge, oli, pa i mel) que varen servir d'aperitiu abans del dinarot vegetarià que degustaríem més tard al bar Paquita.

La jornada de diumenge es va consagrar al mercadet de productes artesanals, que també va ser tot un èxit.

XI FIRA DE LA MANCOMUNITAT ESPADÀ-MILLARS 2022 A ARGELITA

Després d'uns anys sense celebrar-se, la SASE va participar en la fira de la Mancomunitat Espadà-Millars, que enguany va acollir el municipi d'Argelita.

Ubicats en la zona d'entitats, vàrem donar informació als encuriosits per les nostres activitats, repartint exemplars del nostre butlletí i a més a més vàrem exposar tot el material de difusió amb el que comptem, especialment publicacions i samarretes.

També vàrem muntar una taula amb una mostra de les artesanies de suro de l'associació "Cor de Suro", entitat a la qual la SASE ajuda des de la seua constitució

El matí va estar prou animat pel que fa a assistència i al remat vàrem gaudir del dinar de germanor que es va celebrar en les instal·lacions del poliesportiu municipal.

TAULA REDONA "SENDERISME I DESENVOLUPAMENT RURAL"

El passat dijous 16 de juny, la SASE va participar a Vila-real en una taula redona organitzada per la FEMEVCV dins del cicle "Muntanya i Societat". Aquesta jornada va ser conduïda pel president de la Federació, Carles Ferris, el vocal de senders i refugis, Salva Blanco i el membre del Centre Excursionista de Vila-real, Josep Antoni Martín. Es van tractar temes tan interessants com són:

- L'origen dels GRs a l'Estat espanyol i la seua relació amb la xarxa de senders europeus.
- L'elevada quantitat de senders al País Valencià (més de 9.000 km) i les deficientes ajudes econòmiques, factors que dificulten el seu correcte manteniment i desaconsella el creixement d'aquesta (el 50% estarien per deshomologar).
- La irrupció del decret de senderisme de 2004 i el traspàs efectiu de les competències a les entitats públiques a partir de 2007.
- El cas de la província d'Alacant, on la seua Diputació destina un pressupost generós a la conservació de la xarxa de senders, en contraposició a la Diputació de València i Castelló.
- La deficient assignació de recursos a la Federació per part de la Generalitat Valenciana, uns 30.000 €/any, que en gran part es destinen al control de qualitat de la xarxa de senders, enfront d'altres regions com Aragó que rep 1,8 milions de €/any.
- Els entrebancs burocràtics que comporta promoure l'homologació d'un sender, entre ells els aspectes relatius a la responsabilitat social en cas d'accident.
- La pèrdua d'oportunitats que suposa que al País Valencià el decret de senderisme depenga de la Conselleria de Medi Ambient i no de Turisme o Desenvolupament Rural.
- El predomini actual dels senders locals (SL) enfront dels senders de xicotet recorregut (PR) per adaptar-se aquests més a les demandes del nou turisme rural (passejades curtes i circulars).
- Els nous criteris per a l'homologació de senders on prima més la qualitat que la quantitat (per exemple penalitzant aquelles propostes que discorren per trams formigonats o asfaltats).
- La diferència substancial que existeix entre recuperar un camí i homologar-ho.
- Els continguts i possibilitats de la nova web de senders de la Federació que trobareu en: <https://senders.femecv.com/>

Va ser una vesprada profitosa que ens va servir per a descobrir aspectes al voltant de senderisme que desconèixiem, encara que a parer nostre, va faltar la representació dels municipis rurals per a confirmar la hipòtesi de partida per la qual el senderisme és un factor clau per al desenvolupament del medi rural, o almenys analitzar en quina mida es compleix.

ASSEMBLEA GENERAL ORDINÀRIA 2022

El 5 de juny va fer un any des de les eleccions celebrades per a la renovació del Consell de Síndics de la SASE i el 17 d'aquest mateix mes es va reunir l'assemblea general de la nostra entitat, a una sala de l'edifici NATIU cedit per l'ajuntament de Nules, per donar el vistiplau a la gestió del nou òrgan de govern al llarg de l'any 2021.

Aquest va ser un any marcat pel canvi en el personal tècnic que gestiona la nostra associació, amb el relleu de Carme per Víctor, i tot l'esforç invertit en la transferència d'informació que açò suposa. Així doncs,

gran part del temps per part del nou treballador s'ha dedicat a la sistematització dels processos.

Quant al nombre de socis i sòcies, estem d'enhorabona perquè el balanç entre altes i baixes ha suposat un increment en 8 persones (a més de les quotes familiars), el que ens fa ser optimistes pel que fa al manteniment de la nostra massa social, que a 31 de desembre de 2022 era de 314 socis i sòcies.

Respecte a la vessant senderista, a causa de la COVID-19 no es va poder recuperar l'activitat normal fins al segon trimestre, raó per la qual es van reduir aproximadament en un 50% els ingressos d'aquesta secció. Així i tot, vàrem organitzar 17 eixides amb un total de 342 participants.

Per contra, les subvencions públiques rebudes i lligades principalment als projectes mediambientals i a la publicació dels butlletins, es van incrementar més d'un 60%, la qual cosa ens va permetre esmortir l'impacte econòmic negatiu de la COVID durant el primer semestre, juntament amb l'ERTO de l'anterior treballadora.

Pel que fa al seguiment de la candidatura presentada l'any passat per al període 2021-2021 amb el títol "La importància dels nostres fins socials", durant l'assemblea es va informar els socis i sòcies presents dels passos que s'estan donant per al compliment de moltes de les propostes recollides en aquest document i que a partir del segon semestre de 2022,

coincidint amb el primer any de mandat, es continuarà caminant en aquesta direcció fins i tot més ràpid.

La cloenda de l'assemblea va ser un bon moment per fer-li un merescut homenatge a Carme Orença pel seu treball al capdavant de l'entitat durant aquests darrers 25 anys. Després d'aquest moment tan emotiu ens vàrem traslladar fins a la seu de la SASE per sopar a la fresca, aprofitant l'ambient festiu de les festes del barri de Sant Joan.

I FIRA DE LA CIRERA DE VILLAMALUR

El passat diumenge 19 de juny la SASE va participar en la I Fira de la Cirera de Villamalur, organitzada per l'associació "Recupera Villamalur".

Encara que més humil que les seues germanes de Caudiel o Serra, aquesta fira va començar amb bon peu, atés l'èxit d'assistència de públic i d'expositors, amb un lloc de privilegi per a les cireres, on les cistelles de fusta de 2 kg no pararen d'anar i vindre.

A més a més de la fira, també es van organitzar altres activitats que completaren una jornada on va regnar la germanor, com una ruta per les trinxeres guiada per l'associació "El Jupillo", la presentació del llibre "El habla

de nuestro pueblo", una xarrada al voltant del cultiu i les varietats de cireres, un concurs de postres, etc.

I com a guinda del pastís (mai millor dit), l'organització ens va convidar a dinar un deliciós menú degustació al bar del poble amb plats tots cuinats amb aquesta fruita. Ens van tractar tan bé i vàrem quedar tan satisfets que farem tot el possible per participar en aquesta fira l'any vinent.

TAULA D'EXPERIÈNCIES A SUERA

El passat dissabte 16 de juliol la SASE va participar en una taula redona d'experiències organitzada per Connecta Natura al municipi de Suera, dins del seu projecte «Xarxa de guardianes de varietats i coneixements tradicionals», durant la qual vàrem compartir amb els assistents els resultats assolits pel projecte Laboratori de Suro «SuberLab» i la constitució de l'associació «Cor de Suro».

A part de la SASE, també es van presentar els projectes d'altres entitats, com l'Audaç cervesa artesana de Soneja, El Gatet cosmètica natural de Tales, l'associació Recupera Villamalur, o el Centre Cultural de Suera.

Després d'aquesta taula redona, vàrem fer una passejada per Suera per conèixer alguns dels locals que formen part del seu museu obert (SOM), en concret la tenda «La Plàcida» i el museu de Càmeres fotogràfiques.

VOLUNTARIAT AMBIENTAL EN PREVENCIÓ D'INCENDIS 2022

Enguany la SASE hem traslladat el voluntariat ambiental en prevenció d'incendis del municipi d'Almedíjar al d'Espada, reduint també a la meitat el nombre de voluntaris, atés que hem renunciat a vigilar el Parc Natural de la Serra Calderona.

Així i tot, aquestes novetats han suposat un repte extra per a la nostra entitat, ja que hem hagut de cercar nous col·laboradors per implementar les activitats previstes. Per exemple, el centre de visitants del Parc Natural de la Serra d'Espadà ens ha cedit la sala d'audiovisuals per a la jornada de formació dels voluntaris i voluntàries, els apartaments rurals Estel ens han donat el servei d'allotjament, i la tasca La Terreta s'ha encarregat de la manutenció.

Gràcies al seu esforç, enguany han pogut dur a terme la seua tasca de vigilància fins a un total de 23 persones, que s'han deixat l'ànima per protegir la nostra benvolguda Serra dels incendis durant

l'ona de calor que ens ha afectat gran part del mes de juliol. En concret parlem d'Isabel, Lola, Víctor, José Luis, Pau, Àngel, Teresa, Maribel, Paco, Xavi, Mari Ángeles, José María, Mensin, Xavier, Paco, Geraldine, Emili, Rafa, Núria, Mari, José Antonio, Joan Antoni, Carlos... Espadà està en deute amb vosaltres!

LA SEU DE LA SASE

Aquesta temporada, continuarem obrint la seu de la SASE els dimecres hàbils de 12 a 14 h i de 16 a 18 h. Si hi ha cap canvi d'horari vos informarem mitjançant el nostre Facebook. Recordeu que la seu es troba al carrer Puríssima, núm. 18, baix de Nules, i que en

ella podeu trobar llibres, tríptics, quaderns, cartografia, etc. i sobretot informació dels viatges i excursions que anem a fer. Els socis i sòcies podeu demanar préstecs de mapes, llibres o qualsevol material que siga del vostre interès.

LA NOSTRA FLORA MEDICINAL: el poliol de roca (*Micromeria fruticosa*)

El poliol blanc, també anomenat poliol de roca o poniol, és una planta aromàtica de la família de les lamiàcies, vast grup al qual també pertanyen el romaní (*Salvia rosmarinus*), el timó (*Thymus vulgaris*) i l'orenga (*Origanum vulgare*), per esmentar-ne unes poques. Cal anar amb compte, però, perquè amb aquesta denominació es coneixen altres dues plantes de la mateixa família com són el celebèrrim poliol d'aigua (*Mentha pulegium*) i el timó masclé (*Teucrium polium*).

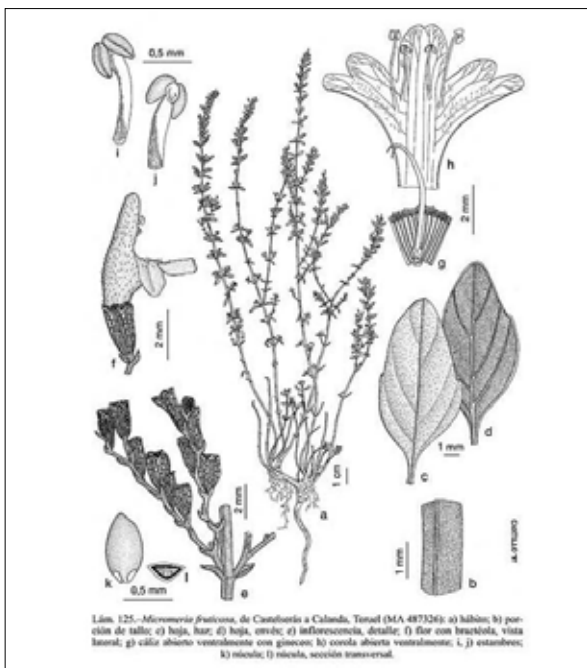
Tot i que sembla que el seu bressol és la Mediterrània oriental –Israel, Palestina, Síria i el Líban–, països on aquesta planta té gran anomenada com a remeiera, el poliol blanc també creix a casa nostra, observant-se la seua presència des d'Oriola fins a les muntanyes tarragonines i, més cap a l'interior, és habitual trobar-la al sud d'Aragó on rep el nom de «poleo de Teruel».

Quant al seu hàbitat, el poliol blanc sovint

creix en indrets eixuts i ben assolellats com per exemple esclotxes de marges, fissures de roques, cingleres i penyalars. Té predilecció pels terrenys de tipus calcari, encara que tampoc no rebutja els sòls silicis, prova d'això és la seua presència a les serres d'Espadà i Calderona. Es desenvolupa bé entre els 200 i els 900 metres sobre el nivell del mar i, com altres plantes termòfiles típicament mediterrànies, no suporta massa bé el fred.

Pel que fa a la seua morfologia, aquesta planteta d'aparença grisenca no sol fer més de dos pams d'alçària i posseïx tiges més o menys llenyoses que van assecant-se a mesura que transcorre l'estiu, temps quan es recull. Les seues fulletes, que tenen forma lanceolada i són subtilment tomentoses, poden sobrepassar els 10 mil·límetres de llargària, encara que freqüentment la seua mida és prou més curta. Les inflorescències són d'un blanc cridaner i s'agrupen en cimes de 2 a 10 flors cadascuna. La seua florida, molt vistosa, comença des de mitjans de juliol i arriba fins a les acaballes de l'estiu, podent donar-se casos, segons climatologia i localització geogràfica, de floracions més tardívoles. Per altra banda, una de les característiques més remarcables del poliol blanc és el seu inconfusible i embriagador aroma, molt semblant al de la menta. Es tracta d'una estratègia usada per moltes plantes, sobretot a regions càlides, per tal d'atraure insectes pol·linitzadors com per exemple abelles, borinots i papallones.

Fins als anys seixanta del passat segle aquesta mata era molt preada per les seues virtuts medicinals. Ens conten alguns veïns d'Almedíxer que la seua popularitat era tan gran que gent de València, Sogorb i altres nuclis

rbans visitava els pobles de la serra amb la comesa de comprar grans quantitats de polioli per tal de vendre-les després. La febra del polioli va arribar a l'extrem que hi havia gent que es dedicava quasi exclusivament a fer-ne garbes, les quals eren carregades a llocs d'haques o mules per a facilitar el seu transport. La gent major dels pobles de la serra atribueix l'actual escassetat d'aquesta planta a que antigament s'arrencava de soca-rel perquè el pes fora major i d'aquesta manera obtindre més guanys. Així doncs, si trobem una mata de polioli, mai no hem d'arrencar-la, més aviat tallar-la des de la soca amb unes tisoretetes perquè pugui rebrotar l'any següent.

Dins de la fitoteràpia tradicional valenciana el polioli de roca s'ha emprat per a fer infusions i tònic des de temps immemorials fins al punt que a alguns pobles del nostre territori encara es conrea per a ús domèstic. Com a herba remeiera aquesta planta continua tenint gran anomenada a casa nostra: a banda de ser la tisana per antonomàsia a molts llocs de la província de

Castelló, eficaç en el tractament de dispèpsies, dolors abdominals o diarrea, també s'ha usat com a col·lutori natural per a combatre el mal alè. Així mateix s'ha fet servir per a tractar infeccions gingivals, guarir afeccions respiratòries o fins i tot com a potent vermífug. No obstant això, cal anar amb compte perquè, com que té propietats astringents, una excessiva presa d'aquesta planta pot causar restrenyiment. De la mateixa manera, l'oli essencial del polioli de roca, molt ric en pulegona, pot causar danys al fetge.

Ens acomiadem amb una senzilla tisana contra les digestions pesades que mai no decep. Tot un clàssic: aboquem una cullerada soperada de polioli assecat en aigua bullint, apaguem el foc i ho deixem reposar una estona. Tapem el cassó i ho deixem entebeir uns 10 minuts. Finalment, en un got de vidre com s'ha fet tota la vida, ho endolcim amb mel del terreny i ens ho bevem a glopets.

Pablo Rubio Gijón
Professor universitari a USIU (Kènia)

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES:

- Font Quer, P. (2016). *Plantas medicinales. El Dioscórides renovado*. Barcelona: Península.
- Costa, M. et al. (2005). *Vegetación y flora de la Sierra de Espadán*. València: Fundación Bancaja.
- Charco, M. i Serra, L. (2014). *Árboles y arbustos autóctonos de la Comunidad Valenciana*. La Roda, Albacete: Centro de Investigaciones Ambientales del Mediterráneo.
- Vázquez Mora, J. R. (2021). *Flora i vegetació de la serra d'Espadà*. Castelló: Diputació de Castelló.

PROGRAMACIÓ

Centre Excursionista de la Serra Espadà

TARDOR 2022

NOTA: Abans d'anar a qualsevol excursió cal consultar el nostre Facebook per si hi ha algun canvi: <https://es-es.facebook.com/societatdamiccosserraespada/>

ATENCIÓ!

- Recordeu que la parada del bus a Nules ara és a la piscina municipal, davant de l'escorxador.
- A causa de les mesures COVID, cal inscriure's prèviament a totes les excursions.
- El nou e-mail i telèfon per inscriure's a les excursions és:
tecnicase@serra-espada.org / 634 54 09 56

DIA DE LA MUNTANYA NETA: ENERGIES RENOVABLES I TERRITORI

COL-LABOREN: Associació Nostra Terra

Diumenge 25 de setembre

Eixida: 7.30 h Nules (Piscina municipal), 7.45 h Alqueries (Ticassa), 8.00 h Castelló (Auditori), 8.15 h Benicàssim (BP).

Arribada: 19:00 h. (aprox.)

DIFICULTAT: baixa **DURESA:** baixa **DESNIVELL:** 245 m **KM:** 12

Ruta: l'excursió recorrerà la part del terme municipal de les Coves de Vinromà on està prevista la instal·lació de la planta fotovoltaica. Eixirem cap a les 9.00 h des de la benzina, esmorzarem al km 5 de la marxa (mas de Miguel Ángel, torre d'Ebrí número 1) i dinarem al km 12 al final de l'excursió (mas de Cinta, torre d'Ebrí número 5). Després de dinar, tindrem una xerrada informativa sobre la implantació de les energies renovables en el món rural i en concret sobre el projecte fotovoltaic MAGDA. Serà al saló d'actes de la Caixa Rural.

Observacions: cal dur esmorzar, dinar, aigua i tot el necessari per a la pràctica del senderisme. No vos oblideu de consultar les prediccions de l'oratge el dia d'abans. Si fa bon temps hi ha la possibilitat de banyar-se en una bassa.

Inscripcions: del 12 al 14 de setembre, a tecnicase@serra-espada.org o bé al 634540956.

Quota: 10 €, inclou autobús i guia.

EXCURSIÓ PATRIMONIAL: SUCAINA

COL-LABORA: *Pep Beltrán, Josep Maria Rambla i José Villanueva*

Divendres 30 de setembre

Ruta: recorrerem els llocs més interessants del poble, unes 2-3 hores, acompanyats del guia per conèixer el patrimoni, visitarem el museu, dinarem en un restaurant típic amb menjar tradicional, coneixerem algun ofici artesà i/o plantació agrícola, etc.

Se vos informarà per whatsapp i email dels detalls d'aquesta excursió (termini d'inscripcions, horari d'eixida i arribada, etc.).

HOCES DE ALARCÓN, CONCA I SIERRA DE LAS CORBETERAS

COL-LABORA: *Paco Rivas i Víctor Bayona*

• 8 i 9 de d'octubre

Eixida: 7.00 h c/ pintor Carbó (Auditori) de Castelló i 7.30 h piscina municipal de Nules.

Dissabte 8 d'octubre

Ruta: esmorzarem a Utiel a les 9.00 h. A les 11.30 h arribarem a Alarcón per a caminar pel gorg del riu Xúquer que envolta el nucli urbà (3 km i 100 m de desnivell acumulat). Menjarem en un mirador pròxim al poble. A les 15.00 h eixirem cap a Conca i caminarem per les gorges del riu Huécar. Eixirem a l'altura del pk 5 de la carretera que va a Palomeras. En arribar a Conca visitarem el centre històric (8 km i 250 m de desnivell acumulat). Després anirem a l'hotel i passeig lliure per Conca.

Diumenge 9 d'octubre

Ruta: eixirem en direcció a la Cañada del Hoyo per a fer una ruta pel monument natural de las Lagunas i los Torcazos (4 km i 50 m de desnivell acumulat). Després eixirem cap a la serra de las Corbeteras, en el municipi de Pajaroncillo. La ruta comença a les Casas de arriba del cañizar (pk 488 de la carretera N-420) i des del coll dels Arrieros envoltarem los Castellones i los Corbeteros (6 km i 300 m de desnivell acumulat). Després eixirem cap a Cañete per a dinar i visitar el poble. Al voltant de les 19.30 h arribarem a la Plana.

Observacions: cal dur esmorzar, dinar, aigua i tot el necessari per a la pràctica del senderisme. No vos oblideu de consultar l'oratge el dia d'abans.

Inscripcions: del 19 al 21 de setembre, a tecnicase@serra-espada.org o bé al 634540956.

Quota: 107 €/persona en habitació doble i 102 €/persona en habitació triple, inclou autobús, guies, excursions i allotjament sense desdejuni a l'hotel Pedro Torres (2*) de Conca. Desdejunarem en els bars dels voltants.

ALBOCÀSSER – LA SARRATELLA

COL·LABORA: *Cristina Hidalgo i José Villanueva*

Dissabte 15 d'octubre

Eixida: 7.30 h piscina municipal de Nules, i 8.00 h c/ Pintor Carbó (Auditori) de Castelló.

Arribada: 17.30 h (aprox.)

DIFICULTAT: mitjana **DURESA:** mitjana **DESNIVELL:** 800 m **KM:** 17

Ruta: eixirem des d'Albocàsser cap a la Torre de la Falsà. Seguirem pujant i passarem pel mas del Tartamut fins a arribar a Sant Joan Nepomucé, bonica ermita amb unes impressionants vistes. Continuarem pel camí fins a La Mola, des d'on tornarem per baixar a Les Deveses. Després pujarem a cercar el teix de Cavanilles, continuant per una pista que ens durà a la Sarratella, on visitarem el poble i prendrem un refrigeri.

Observacions: cal dur esmorzar, dinar, aigua i tot el necessari per a la pràctica del senderisme. No vos oblideu de consultar les prediccions de l'oratge el dia d'abans.

Inscripcions: del 3 al 5 d'octubre, a tecnicase@serra-espada.org o bé al 634540956.

Quota: 18 €, inclou autobús i guia.

EXCURSIÓ PATRIMONIAL: CULLA

COL·LABORA: *Pep Beltrán, Josep Maria Rambla i José Villanueva*

Divendres 21 d'octubre

Ruta: recorrerem els llocs més interessants del poble, unes 2-3 hores, acompanyats del guia per conèixer el patrimoni, visitarem el museu, dinarem en un restaurant típic amb menjar tradicional, coneixerem algun ofici artesà i/o plantació agrícola, etc.

Se vos informarà per whatsapp i email dels detalls d'aquesta excursió (termini d'inscripcions, horari d'eixida i arribada, etc.)

PARC NATURAL DE SANT LLORENÇ DEL MUNT I L'OBAC

COL-LABORA: Manolo Pérez i Miguel Ángel Valero

· 29, 30, 31 d'octubre i 1 de novembre

L'extens conjunt de sant Llorenç del Munt i l'Obac constitueix una formació muntanyenca que s'inscriu a les comarques del Vallés Occidental i el Bages. El paisatge és de bosc d'alzina, pi blanc, roure i avellaner i roca pelada. L'espai està perforat per més de tres-centes coves i avencs.

En realitat, són dues serres separades per la riera de les Arenes que s'uneixen en el nord pel coll de les Estenalles. Els seus cims més alts són la Mola (1.104 m) i el Montcau (1.057 m).

En el cim de la Mola se situa el monestir de sant Llorenç del Munt (segle X), al costat de l'església romànica i altres edificacions posteriors, on hui hi ha un restaurant. Abunden les restes arqueològiques neolítiques i medievals: masies, cases en la roca (els Òbits, la Balma), barraques de vinya, pous de gel i fonts.

Eixida: 7.00 h piscina municipal de Nules i 7.30 h c/ pintor Carbó (auditori) de Castelló.

Dissabte 29 d'octubre

Ruta: cap a les 12.00 arribarem a Mura, en la comarca del Bages, per fer la ruta circular que passa per les fonts de la riera de Nefres i la cova de Simanya (7,5 km i 237 m de desnivell acumulat). Després de dinar eixirem cap a Manresa per fer una passejada per la població i d'allí ens dirigirem cap a l'hotel en Terrassa.

Diumenge 30 d'octubre

Ruta: farem un trajecte lineal eixint des de Terrassa, passant pel camí dels Monjos, el monestir de sant Llorenç i el coll d'Estenalles (13,5 km i 710 m de desnivell acumulat). A la vesprada anirem a conèixer la localitat de Talamanca.

Dilluns 31 d'octubre

Ruta: lineal eixint des del coll de les Estenalles fins a Mura, passant pel puig de la Balma (10,5 km i 694 m de desnivell acumulat). A la vesprada anirem a conèixer la localitat de Rocafort.

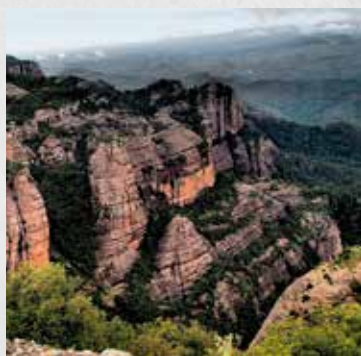
Dimarts 1 de novembre

Ruta: serà una ruta circular eixint des de Monistrol de Calders per gaudir del gorg Blau (6,5 km i 100 m de desnivell acumulat). A la vesprada visitarem les poblacions de Gallifa i Granera, en funció del temps disponible. Des d'allí farem camí cap a la Plana.

Observacions: cal dur esmorzar, dinar, aigua i tot el necessari per a la pràctica del senderisme. No vos oblideu de consultar les prediccions de l'oratge el dia d'abans.

Inscripcions: del 3 al 5 d'octubre, a tecnicase@serra-espada.org o bé al 634540956.

Quota: 282 €/persona que inclou autobús, guies, excursions i allotjament amb desdèjuni a l'hotel Don Candido (4*) de Terrassa. No inclou la taxa turística d'1,32 €/nit que es pagarà al mateix hotel.

EXCURSIÓ INTERCOMARCAL CIRCULAR: LA SERRA D'EN GALCERAN - VOLTA AL TOSSAL DE L'OM

COL·LABORA: Centre Excursionista de Benicàssim

Diumenge 13 de novembre

Eixida: 7.30 h Nules (piscina municipal), 7.45 h Alqueries (Ticasa), 8.00 h Castelló (auditori) .

Ruta: l'autobús ens conduirà a la bonica població de la Serra d'en Galceran. Eixirem pel PR-CV350, en direcció al tossal d'en Fosc i ens desviarem de la nostra ruta per a pujar al tossal de Saragossa, que està situat a 1.082 metres d'altitud sobre el nivell de la mar, tornarem a la nostra ruta fins al coll de la Bandereta i el mas de les Solanes (en aquest punt podem desviar-nos i pujar al tossal de la Vila, on hi ha un jaciment arqueològic), i així seguint les marques del PR aplegarem de nou a la Serra. De tornada al poble podem visitar el roure valencià de Cavanilles, un exemplar típic de roure valencià (*Quercus faginea ssp Valentina*), catalogat com arbre monumental. És una carrasca autòctona de característiques diferencials, descoberta pel botànic Cavanilles a finals del segle XVIII. Aquesta singular carrasca constitueix una mostra única d'espècie autòctona.

DIFICULTAT: baixa **DURESA:** baixa **DESNIVELL:** 490 m **KM:** 14

Observacions: cal dur esmorzar, dinar, aigua i tot el necessari per a la pràctica del senderisme. No vos oblideu de consultar l'oratge el dia d'abans.

Inscripcions: del 2 al 4 de novembre, a tecnicase@serra-espada.org o bé al 634540956.

Quota: 15 €, inclou autobús i guia.

EXCURSIÓ PATRIMONIAL: VILAFAMÉS

COL·LABORA: Pep Beltrán, Josep Maria Rambla i José Villanueva

Divendres 25 de novembre

Ruta: recorrerem els llocs més interessants del poble, unes 2-3 hores, acompanyats del guia per conèixer el patrimoni, visitarem el museu, dinarem en un restaurant típic amb menjar tradicional, coneixerem algun ofici artesà i/o plantació agrícola, etc.

Se vos informarà per whatsapp i email dels detalls d'aquesta excursió (termini d'inscripcions, horari d'eixida i arribada, etc.)

ARBRES SINGULARS DE LA SERRA D'ESPADÀ

COL-LABORA: Robert Arnau i Víctor Bayona.

Diumenge 27 de novembre

Eixida: 8.00 h c/ pintor Carbó (auditori) de Castelló, i 8.15 h piscina municipal de Nules. Omplirem els cotxes i ens trobarem a l'àrea recreativa font del Canyar d'Almedíxer a les 9.00 h.

Arribada: 17 h (aprox.)

DIFICULTAT: mitjana **DURESA:** mitjana **DESNIVELL:** 900 m **KM:** 15

Ruta: caminarem pel barranc d'Almansor i Mosquera, observant els arbres singulars i monumentals que hi trobarem. Tornarem a Almedíxer crestejant per la divisòria que separa ambdós barrancs i que passa pel turó Román i el pic de la Devesa. Dinarem a l'àrea recreativa de la font del Canyar.

Observacions: cal dur esmorzar, dinar, aigua i tot el necessari per a la pràctica del senderisme. No vos oblideu de consultar les prediccions de l'oratge el dia abans.

Inscripcions: fins al 16 d'octubre, a tecnicase@serra-espada.org o bé al 634540956.

ÚBEDA I BAEZA: TERRITORI DE FRONTERA

COL-LABORA: Rafa Vercher i Víctor Bayona

• Del 3 al 8 de desembre

Les ciutats andaluses d'Úbeda i Baeza estan situades entre la serra Morena i el riu Guadalquivir, aquesta ubicació geogràfica les va convertir en dues ciutats clau durant la conquesta d'al-Àndalus per part dels reis castellans. Aquesta frontera meridional va quedar estabilitzada entre els segles XIII i XV, fins a la rendició de Granada. Amb el descobriment d'Amèrica i, ja en el segle XVI, durant el regnat dels Àustria, és produeix un creixement econòmic en la península Ibèrica que té un fort impacte en la ciutat de Baeza, capital administrativa de la zona, i també en Úbeda. Els citats fets històrics es materialitzen en un valuós patrimoni arquitectònic i artístic medieval, destacant el corresponent a l'època renaixentista.

Baeza serà un bon campament base per conèixer algunes serralades del nord d'Andalusia. Ens allotjarem en l'hostal Aznaitín, en el mateix centre històric, on també desdejunarem. Per sopar aprofitarem l'ampla oferta gastronòmica de la ciutat i les típiques tapes.

Dissabte 3 de desembre

Ruta: anirem directe a la ciutat d'Úbeda. Dinar i visita de la ciutat fins a l'hora d'anar a Baeza per instal·lar-se a l'hostal. La distància entre Úbeda i Baeza no arriba a 10 km.

Diumenge 4 de desembre

Ruta: ens desplaçarem fins al Parc Natural de la serra d'Andújar on farem una excursió pels boscos mediterranis en forma de devesa típics de la serra Morena, també visitarem el santuari de la Virgen de la Cabeza, lloc de peregrinació per a la gent de la zona.

DIFICULTAT: mitjana **DURESA:** baixa **DESNIVELL:** 500 m **KM:** 18

Dilluns 5 de desembre

Ruta: caminarem pel Parc Natural de la serra Magina, en el sud del Guadalquivir; la ruta puja pel Cornetal de la Carluca (declarada arbreda singular d'Andalusia per l'abundància de cornicabra) i baixarem per una gran zona de baladres ubicada en el riu Cuadros (Adelfar de Cuadros).

DIFICULTAT: baixa **DURESA:** mitjana **DESNIVELL:** 750 m **KM:** 12

Dimarts 6 de desembre

Ruta: ens quedarem en Baeza tot el dia per poder visitar en tranquil·litat el seu patrimoni arquitectònic i artístic i també gaudir de la seua gastronomia.

Dimecres 7 de desembre

Ruta: tornem a la serra Morena per visitar el Parc Natural de Despeñaperros; pujarem pel barranc de Valdeazores fins arribar a la penya del Malabrigo. En aquest tram veurem castanyers centenaris i el monument natural dels Órganos. La baixada serà pel barranc de la Niebla i podrem visitar pintures rupestres.

DIFICULTAT: baixa **DURESA:** baixa **DESNIVELL:** 650 m **KM:** 14

Dijous 8 de desembre

Ruta: de tornada a la Plana pararem al poble de Riopar per fer una excursió en el Parc Natural de los Calares del río Mundo. Caminarem per frondosos pinars i pujarem a los Calares, una zona càrstica que permet a l'aigua de la pluja i la neu filtrar-se al subsol i alimentar fonts i naixements entre el que destaca l'espectacular naixement del riu Mundo.

DIFICULTAT: baixa **DURESA:** mitjana **DESNIVELL:** 750 m **KM:** 12

Observacions: cal dur esmorzar, dinar, aigua i tot el necessari per a la pràctica del senderisme. No vos oblideu de consultar les prediccions de l'oratge el dia abans.

Inscripcions: del 7 al 9 de novembre, a tecnicase@serra-espada.org o bé al 634540956.

Quota: 372 €/persona en habitació doble i 347 €/persona en habitació triple que inclou autobús, guies, excursions i allotjament sense desdejuni a l'hostal Aznaitín (2*) de Baeza. El desdejuni se servirà a la cafeteria de l'hostal i s'abonarà en el mateix moment.

NADAL AL CASTELL D'UIXÓ

COL-LABORA: Irene Peirats i Maria Masó

Diumenge 18 de desembre

Eixida: 8.15 h c/ pintor Carbó (Auditori) de Castelló, i 8.45 h piscina municipal de Nules. Omplirem els cotxes i ens trobarem al supermercat DIA de la Vall d'Uixó (carretera de Sogorb) a les 9.00 h.

Arribada: 17.00 h (aprox.)

DIFICULTAT: baixa **DURESA:** baixa **DESNIVELL:** 490 m **KM:** 13

Ruta: la Vall d'Uixó – castell de la Vall – coll de Mena – covetes del Rubio – corrals de Turmó – senda dels Caçadors. Dinarem a la font de l'Anoueret, després baixarem per Xacó o per la pista de l'Anoueret i la Vall.

Observacions: cal dur esmorzar, dinar, aigua i tot el que vulgueu compartir amb els companys i companyes de ruta. No vos oblideu de consultar les prediccions de l'oratge el dia d'abans.

Inscripcions: fins al 14 de desembre, a tecnicase@serra-espada.org o bé al 634540956.

IMPORTANT:

Devolució de l'import de les excursions

- Autobús d'un dia: avisant amb més d'una setmana d'antelació es tornarà el 100%, i entre una setmana i 48 hores es tornarà un 60%.
- Autobús + allotjament: avisant amb més d'una setmana d'antelació es tornarà un 66%, i entre una setmana i 48 hores es tornarà un 40%.
- En el viatge d'estiu s'especificarà cada vegada.
- El no presentar-se a l'autobús comportarà automàticament la pèrdua de tot abonament.
- Aquesta norma regirà sempre que no s'especifiquen altres condicions en el detall de cada excursió.

Abans d'inscriure's, cal assabentar-se de les característiques de cada excursió per comprovar si es correspon amb les possibilitats de cadascú i per portar equipament adient al recorregut. En tot cas, cada persona assumirà el risc que comporta participar en l'excursió elegida.

Les persones que no tinguen la llicència federativa heu de comunicar-ho i se vos tramitarà una assegurança en accidents de muntanya. Preu: 3 € per persona i dia.

Comptes on ingressar la quota de les excursions, a nom de la Societat d'Amics de la Serra Espadà:

CaixaBank. IBAN: ES54 2100 6858 9613 0001 4698

Caixa Rural La Vall. IBAN: ES36 3111 5004 6611 5252 2023

Cal indicar en l'apartat "concepte" el nom de l'excursió corresponent a l'ingrés, així com el nom i cognom del(s) soci(s) participant(s).

ANECDOTARI XV: viatge de Pasqua 2022

Els preparatius d'aquest viatge van començar en el 2020, però es va aturar per la pandèmia, Manolo volia conèixer l'illa, però ell encara no s'imaginava que la recorreria pam a pam abans d'anar amb la SASE. Quan faltava una setmana per a partir Eduardo donà la notícia que s'havia enfonsat el sostre del gimnàs del lloc on ens allotjaríem, però el mateix hotel va resoldre el problema canviant-nos a una mena de poble dedicat per complet al turisme i nosaltres que estem acostumats a menjadors minúsculs i estar ben apretadets, aquesta vegada ens perdiem entre el miller de persones que pul·lulaven al costat de l'albufera d'Alcúdia.

Si seguïu llegint veureu com aquest viatge es converteix en una odissea.

Al cap de quinze minuts d'estar còmodament asseguts a l'avió, ens fan baixar i ens comuniquen que s'ha espatllat, oh!... i una hora després mamprem el vol, ja que era cosa de l'ordinador, aaah! Arribada a l'aeroport mallorquí i sorpresa en replegar els equipatges i comprovar que els

de Virginia i Manola havien perdut la forma original. Després de denunciar els desperfectes de les dues maletes, l'autobús ens esperava per a portar-nos a la ciutat de Mallorca i el conductor en el trajecte ja ens advertís dels lladres que hi ha rondinant a la recerca dels turistes despistats.

Seguim, Encarna fa poc que s'ha incorporat a la SASE. En la primera eixida, ella creia que no seria capaç de finalitzar l'excursió, però sí que va poder i ha repetit.

Que bé, ja estaven en una terrassa ben repantigats a la ciutat i Encarna portava la bossa penjada al muscle, però sense que ningú s'adonara, per art de màgia desaparegué (això és un bon professional!), amb el seu valuós contingut: les targetes, documentació, dues ulleres, les claus del cotxe, la tauleta tàtil, els diners, el mòbil acabat d'estrenar! Bé ja sabem com van de plenes les bosses femenines. En un tres i no res, Encarna passà a ser una pària. Superat l'impacte del primer moment i ja convençuda que la bossa havia passat a unes

mans àvides de diners fàcils, ella s'ho prengué amb un humor admirable, després de tot el mal ja estava fet i al carterista no l'ensamparien. Ara calia anar a fer la denúncia i sort tingué de trobar a uns policies molt amables que li van fer les coses fàcils. On tingué més problemes va ser a l'hora de cancel·lar les targetes bancàries perquè li enviaven la clau al mòbil, però... com tampoc el tenia res podia fer.

La solidaritat de les companyes va fer que el tràngol fora més portador.

Bé, encara no ha començat de debò el viatge i ja veieu quants successos.

El següent cas fou a la primera excursió quan el conductor de l'autobús ens diu que no podíem anar a Formentor per una solsidea en la carretera i es canvià per una altra eixida un poc més forta que prometia, començant en l'embassament de Cúber i caminant entre unes parets formidables de pedra en sec: com el desnivell era poc, 700 metres i tothom estava perfecte, Kàtia i Manolo van suggerir anar a fer-se una cervesa a Fornalutx i acabar a Sòller, tots dos ja havien recorregut aquesta senda, però la començaren del revés i de ser una caminada lleugera, es va convertir en una pujada a ple sol, cosa que els sasers li ho recordaran mentre visquen.

Bé està el que bé acaba.

Bellevue no és un hotel, és el complex turístic on ens vam allotjar, després que el sostre de l'hotel que ens havien assignat, en un primer moment, caigués una setmana abans de la nostra visita a l'illa de Mallorca.

Nombrosos blocs d'apartaments (i altres instal·lacions) estaven a la vora d'un petit estany i una vesprada que arribàrem un poquet més prompte (el menjador tancava a les nou i mitja) decidírem fer un tomb per veure l'estany i també la mar, que la teníem bastant a prop.

Amb la roba de muntanya i sota la direcció de Maria Masó, Toñi, Mayte, Irene, Virginia i Manuela buscàrem l'accés a l'estany i des d'allí, vorejant-lo intentàrem arribar a vora mar. El camí cada cop era més estret i estava ple de vegetació, però això de cap manera ens va fer recular; fins que arribàrem a un punt on una paret ens barrava el pas.

En lloc de tornar enrere i eixir a l'avinguda, com que hi havia un accés a la terrassa d'un hotel, decidírem entrar, esperant poder eixir al carrer des d'allí. No cal dir que els clients que hi estaven es quedaren bastant sorpresos en veure l'expedició de sis dones amb pinta de vindre de la guerra, però va ser pitjor quan travessàrem el bar interior de l'hotel ple de gent elegant que ens mirava encara més sorpresa. Ni cal dir que cap de nosaltres ens atrevírem a alçar el cap per por a que ens cridaren l'atenció i que l'atac de rialles en eixir al carrer ens va durar tota la nit.

Imma Vicent
amb la col·laboració de Manolo Pérez

Irene Peirats

ECOLOGIA: els parcs solars fotovoltaics, una necessitat no exempta de problemàtica

Sense cap mena de dubte les energies renovables –èolica, solar tèrmica i fotovoltaica, hidràulica, geotèrmica, hidrogen, ones marines i biomassa– són la millor alternativa a l'ús desmesurat que es fa en l'actualitat dels combustibles fòssils. Cal remarcar bé l'expressió «en l'actualitat» perquè encara que sembla mentida l'any 2020 l'ús d'aquests combustibles –petroli, carbó i gas– va suposar vora el 85 per cent de tota l'energia consumida a escala mundial. Aquesta dada resulta prou significativa i dona una idea molt precisa de la situació d'exhauriment i depredació dels recursos naturals en què ens trobem immersos avui en dia. Tampoc l'energia nuclear no és una aposta segura, no només a causa de la perillositat dels residus, que romanen radioactius durant centenars de milers

d'anys, sinó també per la possibilitat d'avaries i fuites als reactors.

Resulta innegable que abusem dels recursos naturals com si foren inesgotables. També és evident que caldria fer molt més per a revertir aquesta situació de dependència energètica. Quan els convé, polítics i mitjans de comunicació posen el crit al cel amb la qüestió de l'escalfament global i el fosc futur que ens espera si continuem amb les elevadíssimes emissions de diòxid de carboni a l'atmosfera, però aquestes cridades d'atenció rarament van acompanyades de fets tangibles o consens ciutadà. És cert que l'afavoriment de les energies netes hauria de ser una prioritat, però aquests projectes són encara prou costosos i no van exempts de problemàtica.

Tot i que les energies renovables són una eixida a la dependència dels combustibles fòssils i el perill latent de les nuclears, aquestes energies també arrossegueuen problemes mediambientals de difícil solució. En primer lloc, encara que a primera vista no ho sembla, els impactes generats per la manufactura de les plaques fotovoltaïques o els aerogeneradors no són pocs, atés que la seua fabricació genera residus altament contaminants que poden afectar els aqüífers i rius si no es tracten com cal. Igualment, les faraòniques instal·lacions eòliques i fotovoltaïques amb les seues conduccions quilomètriques empobreixen el terreny i alteren el paisatge d'una manera dràstica. A més a més, com que necessiten moltes hectàrees per a ser rendibles, les plantes solars fotovoltaïques solen deixar una empremta pràcticament inesborrable —el terreny s'anivella amb maquinària pesant i arrasa amb tota la vegetació que hi creix— amb greu perjudici per a l'agricultura, la ramaderia, la biodiversitat i la sostenibilitat.

Fa alguns mesos diversos mitjans escrits anunciaven que el Consell tenia previst duplicar les instal·lacions fotovoltaïques al nostre territori. Segons aquesta notícia la Generalitat donaria el vistiplau a la construcció de 19 noves plantes, una de les quals, emmarcada dins del

projecte MAGDA, instal·laria 258.622 panells solars en 475 hectàrees de terreny als termes castellonencs de Benlloc i les Coves de Vinromà, és a dir, l'equivalent a 660 camps de futbol. Gran part de les hectàrees de terreny que preveu ocupar aquest macroprojecte estan dedicades a l'agricultura, i fins i tot un nombre considerable de persones habita en eixa àrea. Sembla, doncs, que aquesta gegantina instal·lació ocasionaria de manera immediata despoblament, atur i pèrdues de rendes.

A tall de conclusió, els grans parcs fotovoltaïcs són un model d'implantació d'energies renovables que no es caracteritza per deixar beneficis al territori, més aviat poden arribar a ser una agressió a l'agricultura, la ramaderia, el medi ambient i les persones que hi viuen. Amb tot, s'ha de dir que les energies renovables són necessàries si volem combatre el canvi climàtic i viure d'una manera més sostenible, de manera que caldria fer estudis més exhaustius per tal d'avaluar la viabilitat dels projectes i l'efecte que puguen causar en les comunitats rurals.

Pablo Rubio Gijón

Professor universitari a USIU (Kènia)

CUINAR EN VERD

GASPATXO VERD

Ingredients per a 4 persones:

2 avocats	Jolivert
1 cogombre mitjà	1 dent d'all
1 grapat de brots d'espínacs	Vinagre de poma
1 branca d'api	Oli d'oliva verge extra
1 poma verda	Sal
1 pebrera verda	Pebre negre en pols
6 fulles d'alfàbega	Aigua freda

■ Elaboració:

Llava, pela i trosseja els ingredients, lleva el germen a l'all i els fils a l'api, afig un raig d'oli d'oliva, el vinagre i la sal, fica la quantitat d'aigua freda segons la textura que vulgues aconseguir (fes-ho a poc a poc). Comprova el punt de sal i de sabor, rectifica si fora necessari. Ho bats tot fins que quede ben fi. Finalment tira un polsim de pebre negre i talles molt xicotet les fulles d'alfàbega.

Posa-ho en la nevera fins que es refrede i se servís fred acompanyat d'unes reganyàs o rosquilletes.

Imma Vicent

SENDERISME CONSCIENT: altra forma de caminar per la muntanya

Ara que està tan d'actualitat allò del desenvolupament personal i viure plenament de forma conscient, i si el senderisme és part de la teua vida, t'has plantejat si realment camines per senders de forma conscient o simplement et limites a seguir la pista (o track) del GPS per no perdre't i prou?

Més enllà de gaudir d'una ruta a peu per la natura, que no és poc, en aquest article vull posar en valor un senderisme conscient, un senderisme que siga capaç d'unir els sentits i el coneixement en una altra forma de caminar per la muntanya: amb mapes excursionistes plens de continguts patrimonials i amb una rigorosa recollida de topònims que ens parlen d'allò viscut a eixes terres que navegues.

Així que, de forma molt senzilla i perquè resulte fàcil de comprendre, podríem dir que la toponímia és el bateig dels diversos elements geogràfics. A qualsevol territori humanitzat, tot ha estat batejat. I les nostres muntanyes, no ho són menys. És veritat que no tenim unes altituds, una geomorfologia o un clima extrem de grans cadenes muntanyoses com els Pirineus o els Alps, però precisament això ha permès que la població no es concentrara solament als pobles, sinó que també es repartira de forma dispersa per tot el territori: masos, alqueries, corrals, cases, casetes... Aquest territori humanitzat durant segles, tot i l'abandonament que patim actualment, ens ha deixat un rastre riquíssim d'elements patrimonials –batejats, per descomptat– per tal que aquests pobladors subsistiren en un medi hostil: moldre el blat als molins fariners, traure aigua de fonts, pous o sénies, fer calç als forns de calç, carbó a les carboneres...

Sense la tecnologia dels telèfons mòbils o els GPS, antigament la gent quedava a la font de l'Arrufada, per a fer un mosset; guardaven al corral del Garra a boqueta nit o portaven el matxo a la sénia de Col per a traure aigua i poder regar els bancals del tio Roig o l'horta del clot de Sidro. Per a anar a la font de l'Arrufada calia vorejar la Roca del Balaguer i accedir a la mola, pel pujador dels Gegants. "Allà ens vorem quan el sol toque la roca del Migdia, i dinarem". I així tot.

Per tot això ens cal no sols un track que ens guie, sinó un bon mapa que continga un treball rigorós de toponímia, que ens parli d'aquelles persones que van habitar eixe territori per on hui has planificat una ruta. Una toponímia que ens parli de les formes predominants del relleu: tossals i moles? serres i pics? comes i alters? cañadas y cerros? Una toponímia que ens parli d'aquella gent que va transformar el territori on va viure. Una toponímia fidel i respectuosa amb els diferents parlars de cada zona.

Viure de forma conscient i, per tant, practicar el senderisme conscient, sense limitar-nos a seguir una línia al GPS com si fórem morts vivents

navegant per eixos, també, morts mons rurals, no dibuixen un panorama molt encoratjador. Farem esport, estarem contents. D'acord. Però anem més enllà, siguem conscients de tots eixos elements patrimonials en risc de desaparició, fem un homenatge a la gent que els ha batejat. Contemplem sense pressa un forn de calç i pensem tota la feïnada que comportava. Aturem-nos tot el temps que ens calga a l'abeurador d'una font, pensem com de lluny està del mas més pròxim.

En definitiva, fer senderisme de forma conscient ens ajudarà al nostre creixement personal i ens sensibilitzarà amb un món rural del qual provenim la majoria. Una societat avançada es recolza sobre el coneixement, i conèixer és respectar. No pots respectar allò que no coneixes i per tot açò vos anime a fer una bona planificació de la vostra ruta no solament amb el suport de la necessària tecnologia, sinó que també

vos anime a afegir-hi la ferramenta per excel·lència del coneixement del territori: un bon mapa excursionista en paper.

D'acord, també es pot i convé usar un GPS, açò no és tracta d'una lluita de la tecnologia contra el paper imprès. Es tracta de sumar. No sols seguir una línia en una pantalla o seguir uns senyals pintats a les roques de PR o GR, sinó de navegar de forma conscient amb els ulls, el cor i la ment ben oberta i en el moment present, fixant-nos a cada pas si allà feia calç el tio Vicent el Roget o si més enllà guardava el ramat el tio Quique la Quina.

Pau Fuster Puig
*Soci del Projecte Editorial d'el
Tossal Cartografies*

LA LLIBRETECA DE LA SASE

Encetem aquesta secció amb l'ànim d'ampliar la llibreria de casa nostra i alimentar-nos d'alguns dels magnífics llibres que existeixen sobre medi ambient, sostenibilitat, i ecologia. Res millor que conèixer el nostre entorn orogràfic i la seua biodiversitat, ampliant la mirada per conèixer com l'activitat humana afecta, condiona o afavoreix l'entorn natural que ens envolta.

Intentant mantenir un pols amb els temps que corren, on la immediatesa provoca que els llibres que van sortir fa dos mesos avui ja es consideren desfasats. Amb aquesta secció citarem, doncs, algunes novetats editorials, i de no tan noves però sempre interessants, per a no caure en l'imperatiu del temps.

Comencem...

LOS DERECHOS DE LA TIERRA (2022).

Propuesta de una constitución. Editorial Escritos Contextatarios. José Antonio Martín Pallín

«Una societat que reaccione enfront de les emergències ecosocials hauria d'estimular el sentit i orgull de pertinença a una comunitat que es cuida i que viu del que els seus territoris li proporcionen.» Yayo Herrero a Los Derechos de la Tierra.

En aquest llibre de breu i fàcil lectura, lluny de tecnicismes, José Antonio Martín Pallín, exjutge del Tribunal Suprem i primer magistrat a dictar una sentència per delictes ecològics a l'Estat Espanyol, fa una proposta, un primer esborrany, de Constitució per a la Terra. Es tracta d'una Constitució la qual concep la natura com a subjecte de Drets i, per tant, els deures de la ciutadania consistirien en la preservació del medi ambient i de la biodiversitat del seu propi territori.

Basat en exemples reals de diverses sentències sobre delictes ecològics arreu del món, on assenyala els seus guanys i les seues limitacions, Martín Pallín argumenta que necessària és aquesta Constitució, que consisteix en una mena de pacte entre generacions per tal de garantir la lluita contra el canvi climàtic, la conservació i restauració de la biodiversitat, i el compromís amb el desenvolupament sostenible. Basat tot en un principi de solidaritat col·lectiva.

Martín Pallín, també membre del gabinet científic de la Reserva de la Biosfera de Lanzarote i convidat a la Cimera Mundial dels pobles contra el canvi climàtic celebrat a Cochamamba (Bolívia), coneix molt bé els entramats de l'arquitectura jurídica i intenta respondre a la pregunta que llança Yayo Herrero al pròleg del mateix: «pot el Dret proporcionar instruments per a ordenar i controlar el cessament de la sagnia de la Terra?»

En aquest assaig es dibuixen horitzons possibles i, sobretot, es convida a la mobilització, tal qual van fer els seus companys i mestres, José Luis Sampedro (Reacciona) i Stéphane Hessel (Indigneu-vos), als qui dedica el llibre, i es declara, alhora, admirador i deutor.

Sense dubte, una bona i inspiradora lectura d'estiu!

PEQUEÑO DICCIONARIO DE ECOFEMINISMO (2021).

María González Reyes. Il·lustracions de Celia Sacido.
Editorial Milenio.

Aquest és un llibre especial, tot i que són dos les autores principals comparteixen protagonisme amb els més de cent xiquets i xiquetes que han participat en la seua elaboració.

Per confeccionar aquest diccionari, s'ha preguntat a diferents xiquets i xiquetes d'edats i procedències diverses sobre el significat de les paraules que tenen relació amb el concepte d'ecofeminisme. Té una estructura curiosa, ja que s'han agrupat alguns conceptes entre si, els quals estan relacionats amb un conte concret on es desenvolupa cada grup de conceptes. Per tant, en conjunt, el llibre ofereix grups de conceptes definits per la xicalla, que després tenen una història associada.

Aquesta estructura tan curiosa facilita la comprensió i relació de diferents conceptes amb la idea de l'ecofeminisme. Ajuda tant a persones menudes com grans a entendre quant de necessari és posar la vida en el centre de la nostra quotidianitat, i per tant, la relació de la nostra vida amb la cura de la natura, els animals, i la biodiversitat que ens envolta. I també, que totes aquestes històries i conceptes estan molt a prop de la nostra felicitat, i els trobem en el nostre dia a dia.

De les autores cal destacar la trajectòria de María González Reyes amb l'ecologisme i altres projectes de periodisme crític com El Salto, La Marea, Pikara, Ctxt, etc. i de Celia Sacido, la seua especialització en il·lustració infantil.

Mostre ací un extracte deliciós de la sinopsi que

presenta el llibre: «Aunque tienen pocos años, saben definir las (las palabras) porque son conscientes de la importancia de la rugosidad de los árboles para poder treparlos y conocen los mejores recovecos del bosque para jugar al escondite y sienten, en algún momento de cada día, que los besos y las canciones son igual de importantes que poder comer cuando cruje el estómago. Después, con las palabras de cada letra del abecedario, surgió una historia...»

Un llibre perfecte per a les hores d'estiu al reguard del sol. Per poder llegir amb els/les més menuts i menudes de la família, ja siguen els/les nostres fills/es, nets/-tes, nebots/es, veïns/veïnes...i pensar en conjunt... Compartint vivències sobre la rugositat dels arbres i les abraçades que tant ens agraden...

ALMÁCIGA. Un vivero de palabras de nuestro medio rural (2020)

María Sánchez. GeoPlaneta.

Recomane aquest preciós llibre escrit per la veterinaria de camp i poetessa, María Sánchez (Tierra de Mujeres. Una mirada íntima y familiar al mundo rural, 2019). El mateix és un compendi poètic de paraules del nostre medi rural, que estan en perill d'extinció i que l'autora ha estat anys recollint, i que cal dir, encara continua fent aquesta tasca (de fet es pot contactar amb ella per a aportar més paraules a aquest glossari).

Les il·lustracions de Cristina Jiménez que l'acompanyen fan d'aquest un regal ideal per a

aquelles persones que es delecten pel significat de les paraules, la saviesa del medi rural d'ahir i d'avui, l'etnografia, i la cultura rural en general.

Llegir Almàciga és aturar el temps per a teixir un entramat de paraules, significats i formes de viure per a regar-les, perquè tornen a germinar, i que puguen tornar a existir.

Si no el teniu, no pot faltar a les vostres llibreries!

CANVI CLIMÀTIC (2019).

*Yayo Herrero, María González Reyes i Berta Páramo.
Editorial Llitera*

Aquest llibre publicat el 2019 per l'editorial valenciana Llitera no pot faltar a la llibreria de totes aquelles persones que volen entendre el canvi climàtic d'una forma clara, sense tecnicismes però amb informació rigorosa.

Que és exactament el canvi climàtic, com s'ha produït, com afecta els boscos, la qualitat de l'aigua, els rius i els oceans, els animals i a les

persones, i què hauríem de fer per poder afrontar-lo. La relació de la globalització i del nostre sistema econòmic, la relació d'occident amb Amèrica llatina, i la preservació del medi natural gràcies a les comunitats indígenes, etc. és part del contingut que es tracta en el mateix.

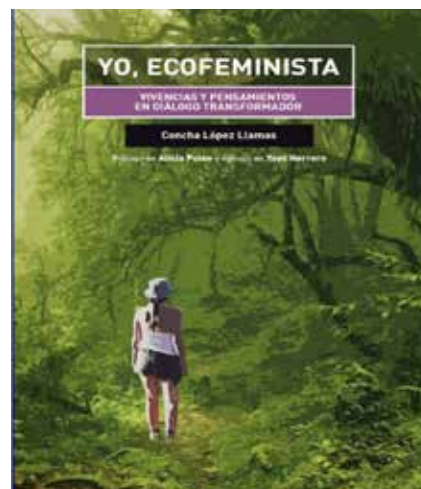
Presentat d'una forma molt didàctica i amb unes il·lustracions perfectes per entendre tota la informació donada, permet que es puguen aproximar al fenomen criatures ja iniciades a la lectura de forma autònoma, així com lectors/res adultes.

Cal ressaltar les seues autores, ja que no podria estar millor escrit i il·lustrat. Yayo herrero (una de les investigadores més influents en l'àmbit de l'ecofeminisme a escala europea); Maria González (biòloga, ecoactivista i

autora d'altres llibres com el comentat adés, Pequeño diccionario de ecofeminismo), i Berta Páramo, reconeguda il·lustradora. Totes elles relacionades amb l'ecologisme social tant a l'Estat espanyol, com a l'àmbit europeu, i amb una forta relació amb Amèrica llatina.

YO, ECOFEMINISTA. Vivencias y pensamientos en diálogo transformador (2022)

Concha López Llamas. Editorial Libros en acción.

Novetat editorial de Libros en Acción l'editorial del grup ecologista Ecologistas en Acción, on l'autora, Concha López Llamas, escriu en clau autobiogràfica intercalant fragments de pensaments filosòfics, científics i socials que li permeten compartir les seues vivències a la comarca zamorana de La Carballeda, així com explicar els fets i experiències que l'han fet reconèixer-se com a ecofeminista.

Llibre recomanat per aquelles persones que volen aproximar-se a l'ecofeminisme des d'un vessant vivencial i personal, tot i que també destaca la notable rigorositat científica de l'autora, donada la seua formació.

Concha López Llamas és biòloga, professora i escriptora. A la seua escriptura la natura sempre n'és la protagonista. Va escriure també la novel·la Espejo Lobo (2018), on reflexionava sobre la relació de l'esser humà amb el llop ibèric. Editat també a Libros en Acción.

Mireia G. Gil Seguí

LA CINEMATECA DE LA SASE

En aquesta secció també comentarem pel·lícules i documentals que versen sobre medi ambient, custòdia del territori, sostenibilitat, etc. Intentarem, també, desafiar les novetats comercials de la indústria cinematogràfica per continuar mantenint la curiositat per aquests temes!

LA MUJER DE LA MONTAÑA (2018).

Benedikt Erlingsson

Entretinguda comèdia que mostra la història de Halla una professora de cant que és ecologista, i que duu a terme una sèrie d'actes d'ecosabotatge de forma clandestina, per tal d'impedir que la indústria d'alumini s'estenga per tot el país.

En aquesta pel·lícula islandesa-ucraïnesa, l'espectador/a pot passar una estona entretinguda i distesa, prenent-se amb humor temes de gran importància com és la incursió de monopolis industrials als nostres països amb la

consegüent pèrdua de sobirania sobre el mateix territori.

En aquest film no es presenta cap tema de forma profunda sinó més bé, es tracta d'un retrat de personatge, el de la Halla, molt ben interpretat per l'actriu Halldóra Geirharsdóttir, i totes les ambivalències que acompanyen la seua vida.

Amb trets clars d'autoria, el director de la pel·lícula enfronta al personatge a un moment vital enmig dels actes d'ecosabotatge que està duent a terme. Erlingsson li dona màxima importància a les muntanyes, també protagonistes, i als músics que, com si es tractara d'una pel·lícula del director serbi Emir Kusturika, es van presentant de forma casual en alguns moments importants de la cinta, proporcionant tocs d'humor molt adients i reforçant el contingut, com si es tractara d'un element més de l'escenografia.

Aquests trets d'autoria faciliten un ritme entretingut al desenvolupament de la història, que de forma fàcil i amena ens fa qüestionar les conseqüències del nostre estil de vida en connivència amb l'entorn que ens envolta.

Sens dubte, pel·lícula recomanada per passar una bona estona, i que pot derivar, si més no, en una bona conversa després del seu visionat.

LA VIDA SECRETA DE LOS ÁRBOLES

(2020).

Jörg Adolph (2020, documental), Peter Wohlleben
(2016, llibre)

Documental basat en el llibre tan famós que du el mateix nom «La vida secreta dels arbres». En la cinta es desenvolupa la tesi de l'autor del llibre, el guarda forestal alemany Peter Wohlleben, que defensa la relació que mantenen els arbres d'un mateix bosc entre si. Llibre i documental, ambdós, molt interessants que ens aproximem, d'una forma molt divulgativa, al coneixement dels arbres com a éssers vius que són i a la relació de reciprocitat que mantenen entre ells i la resta de flora que els envolta, com si es tractara d'una comunitat.

Mireia G. Gil Seguí

Societat d'Òmics
de la Serra Espadà

ACADÈMIA
VALENCIANA
DE LA
LLENGUA

GENERALITAT
VALENCIANA

**SEMPRE
TEUA**

La teua llengua

DIPUTACIÓ
D
CASTELLÓ